

Моргай Л. А.

***викладач, аспірант кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту***

Уманського державного педагогічного університету

імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

ДИТИНСТВО ТА ЮНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГА НИКИФОРА ЯКОВИЧА ГРИГОРІЙВА (1883-1953 рр.)

Никифор Якович Григорійв (псевдонім Г. Наш, Григорійв-Наш, Григорій Наш) – видатний педагог, історик, український письменник, журналіст, публіцист, громадсько-політичний діяч, учитель початкових шкіл Сквири, Бердичева, Літина, Кам'янця та громадський діяч України.

Народився Н. Григорійв 9 лютого 1883 року у містечку Бурти Черкаського повіту на Київщині. Він був тринадцятою дитиною у бідній родині сільського вчителя Якова Карповича Григорійва та дяківни Теодори (Федори) Тетеренчук [4, арк. 2].

Із самого дитинства батько Яків прищепив синові любов до праці, старанність до навчання, повагу до людей. Про свого батька у Н. Григорійва залишив дуже теплі спогади: був він людиною товариською, мав багато друзів, а ще до того мав абсолютний слух, добре співав і сам навчився грати на скрипці, без нього не обходилась жодне святкування в селі [6, с. 2].

Батько працював учителем у різних сільських школах Черкаського повіту (Нечаївці, Сердегівці), тож сім'я часто переїздила з місця на місце. Н. Григорійв навчався старанно, мав гарні оцінки з гуманітарних наук, особливо до вподоби йому була мова, історія та географія. Роки навчання в школі справили великий вплив на формування його національної свідомості та громадянської позиції. Саме тоді він дізнався про зруйновану Січ,

закріпачених селян, про найбільшого українського поета Тараса Шевченка та усвідомив, що він українець, а не просто «мужицький син» [5, с. 6].

Завдяки своєму батькові Н. Григоріїв змалку збагнув, що приналежність до вищої соціальної верстви має визначатися не лише рівнем заможності, а й рівнем освіти. Щойно опанувавши грамоту, він не задовольнявся навчальною програмою буртинської церковно-парафіяльної школи, а самостійно вдосконалював свої знання. Зокрема самотужки опанував польську та латинську мови, перечитав немало історичної і художньої літератури. Так майбутній педагог дізнався про минуле України, що старанно приховувалося настановами імперської освіти. Справжнім потрясінням для нього було усвідомлення, що Україна, за яку колись воювали козаки, – не міфічна вигадка із творів Г. Сенкевича та М. Гоголя, а його батьківщина [7].

Про свого діда Н. Григоріїв пам'ятає лише те, що він грек, мав грецьке походження, однак, невідомо як потрапивший до України. Одружившись, дід недовгий час служив у війську і загинув на російсько-турецькій війні. Батько Никифора, Яків Грек, родом із села Рудні Почаївської на Волині, був забраний, як сирота миколаївського солдата, у Миколаївський кантеміровський дивізіон, де навчався грамоті [6, с. 2].

По закінченню Городищенської школи Никифор Григоріїв потрапив на роботу до маєтку підполковника у відставці М. Попова у селі Хозаровичах Київського повіту на посаду конторщика та помічника управителя. Менш ніж через рік його було звільнено «...за невміння бути «добрим господарем» для пані – то є за невміння лаятися з робітниками і т.п.» [4, арк. 179].

Відтак, у лютому 1902 року Н. Григоріїв приїхав до Києва в пошуках роботи. Живучи у свого товариша Федора Литвина він познайомився із секретарем Київського сільськогосподарського товариства, економістом, демократом-народником Тихоном Івановичем Осадчим [7]. А найважливіше – Тихон Осадчий прищепив Никифору Яковичу, як переконання, основоположний народницький життєвий і суспільно-етичний принцип:

національно свідома освічена людина зобов'язана присвятити життя служінню своєму народові, що ототожнювався із селянством [7]. Завдяки Т. Осадчому Н. Григоріїв отримує роботу спочатку в бібліотеці Київського товариства грамотності, а пізніше – у статистичному відділі управління Південно-Західними залізницями. Саме в цей період свого життя він багато читає, зокрема художні твори І. Франка, Т. Шевченка, О. Кобилянської, В. Стефаніка, М. Коцюбинського, Б. Грінченка, праці О. Герцена, М. Бакуніна, М. Чернишевського, займається самоосвітою, пише свої перші літературні статті, спілкується з революційною молоддю різних політичних нарямів у будинку свого духовного наставника Т. Осадчого [3].

З 1903 р. Н. Григоріїв входить до осередку партії соціалістів-революціонерів, учасники якої опікувалися в основному питанням освіти народу. Більшість вважала, що потрібно йти працювати сільським учителем, адже в місті освічених людей і так багато. Частина ж була переконана, що без вищої освіти в селі робити нічого, бо лише високий рівень освіченості може надати перевагу в боротьбі з ворогами (панами, попами). Н. Григоріїв доводив, що людина може здобути авторитет і без диплому, оскільки вартість людини не в ньому, а в знаннях, чесній поведінці. Дипломи ж часто прикрашають і бездарів. «Ми хотіли довести, що і без диплому, і без високої школи, людина, яка має здібності, може і освіту собі здобути кращу, ніж у школі, де все по-кацапському, і далі зробити більше» – згадував Н. Григоріїв [9, с. 252].

Педагогічну діяльність Н. Григоріїв розпочав у 1904 р. Склавши іспит на вчителя російської мови, як зауважував педагог «найзручнішого предмету для пропаганди» у повітах, бо саме там найкраще було впливати на село. Будучи зовсім молодим, 21 парубком, Н. Григоріїв чітко для себе вирішив, що весь свій життєвий шлях він присвятить служінню своєму народові через поширення серед нього освіти [3].

У 1904 р. починає працювати у вищій початковій школі у невеличкому повітовому містечку Сквирі, що на Київщині. Працюючи у Сквирі, педагог

стає одним з найулюбленіших вчителів у школі. [3]. Того ж року педагога було переведено на роботу до Бердичева за те, що в день царських іменин – 6 травня на параді біля собору, беручи там участь як черговий учитель демонстративно не зняв шапки, під час співу «Боже, царя храни» [2, с. 34].

Саме Бердичівський період у діяльності педагога, вважається найактивнішим початком у педагогічній діяльності Н. Григорієва. Наприкінці 1904 р. педагог у Бердичеві активно включається у «Київське Товариство грамотності» – це було єдине легальне товариство, де можна було здійснювати українську пропаганду [2, с. 124].

У 9 лютого 1906 р. Н. Григорієва на інше місце працевлаштування, а саме у м. Літин що на Поділлі. У Літині Н. Григорієв активно продовжує свою боротьбу за відновлення українського, саме це було змістом його життя і відмовлятися від цього він не хотів, незважаючи ні на які погрози зі сторони влади [2, с. 35]. У Літині Н. Григорієв знайомиться з активним революціонером – Костянтином Томіліним, який теж був переведений через «неблагонадійність» [4, арк. 206]. Працюючи у Літині Н. Григорієв разом із К. Томіліним відкривають філію Товариства грамотності та бібліотеку-читальню, бібліотеку однодумці заповнили книгами українськими [3].

Педагог у своєму Автобіографічному нарисі згадує: «...після довгої тяганини дозволено було відкрити бібліотеку-читальню „Товариства Грамотності”, яку ми й розмістили в кімнаті, відведеній шкільною управою. Читачі з'явилися одразу у великій кількості. Особливо читали видання „Молитва” [4, арк. 212].

У 1907 р. «за неспокійну і підозрілу поведінку» Н. Григорієв був переведений у двокласну школу до м. Кам'янця-Подільського. Будучи у Кам'янці педагог не залишає своєї справи і продовжує таємно читати українською мовою публічні лекції на соціально-політичні, історичні, літературні та національні теми в Пушкінському Народному домі та інших культурно-освітніх установах [1, с. 219]. Н. Григорієв викладає у вищій початковій школі російську мову та історію, також читає на 2-річних

педагогічних курсах та у комерційній школі – всесвітню і російську історію, а на літніх курсах для вчителів – педагогіку та методику навчання рідної мови [3].

Отже, дитинство та юність Н. Григорієва було досить важкими, але все це загартувало у майбутнього педагога бажання навчатися, йому були притаманні висока ерудиція, педагогічний хист, високі моральні якості, прагнення навчати учнів. Ставши учителем, Н. Григорієв попри заборону влади намагався якомога більше надати учням знань про минуле свого народу (історію, традиції, українську мову).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевз Т. Між романтизмом і реалізмом (сторінки історії УПСР). – К.: ПІЕНД, 1999. – 272 с.
2. Бевз Т. Н. Я. Григорієв – політик і вчений: монографія / Т. А. Бевз. К. : ІММБ, 2003. – 284 с.
3. Бондаренко Т. Невтомний народник Ничипір Якович Григорієв. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kraeznavstvo.at.ua/news/2009-08-27-20>.
4. Григорієв Н. Автобіографічний нарис та список праць. – ЦДАВО України, ф. 3562, оп. 1 спр. 65, ч. 2, – 337 арк.
5. Григорієв Н. Я. Поділля: Географічно-історичний нарис / Вступна стаття О. Сухобокової. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. – 92 с.
6. Пироженко Л. Н. Я. Григорієв – автор навчальних книг з історії України / Л. Пироженко // Історія в школі. – 2000. – № 2. – С. 2–6.
7. Сухобокова О. Крізь епоху війн і революцій: Н. Я. Григорієв видатний діяч українського національного руху. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://petlura.poltava.ua/2012/01/02/kriz-epohu-vijn-i-revoljutsij-n-ya-hryhorijiv-vydatnyj-diyach-ukrajinskoho-natsionalnoho-ruhu/>.